

Nº
22
MART

međunarodni časopis za zenitizam i novu umetnost

ZENIT

revue internationale zenitiste et de l'art nouveau

GODINA

III.

1923.

Urednik: Lj. MICIĆ — Zagreb, Starčevićev trg 10 SHS Directeur: L. MITZITCH — Zagreb, Starčevićev trg 10

Arhipenko

Žena kod toaleta

zenitismus

Fragmente, übersetzt von Nina-Naj

WAS IST ZENITISMUS ?

Zenitismus ist balkanischer Totalisator des neuen Lebens.

Zenitismus ist balkanischer Totalisator der neuen Kunst.

Zenitismus ist Vertikale gezogen auf horizontale Symetrieebene.

WAS IST MIT EUROPA ?

Europa, befruchtet mit wilder Kraft und rohen Samen kann nur wiedergeboren werden — keinesfalls aber aus sich selbst.

WASS WILL ZENITISMUS ?

Zenitismus, als Vitale Energetik, will den Menschen dienen, das Leben und die Arbeit zu lieben.

Zenitismus will allen Menschen als Balkan-Totalisator dienen, welcher eine neue Basis werden soll, bedingt durch alle bisher unbekannte positive Elemente unserer slawischen Rasse und Allmenschlichkeit.

WAS BEDEUTET EUROPAS BALKANISATION?

Europas Balkanisation bedeutet kurz gefasst: Formation eines neuen Typus von Kultur und Menschen mit Balkanzeichen der Etik und unmittelbarer Menschlichkeit — was weiter bedeutet: schaffen Lebenskultur und keine Kultur der Lüge und des Papiers — schaffen neues Leben und in diesen Leben neue Kultur für jeden Menschen.

Europas Balkanisation bedeutet allerdings die höchste Stufe der Möglichkeit in der Gegenwart, da sie sich als allerrohester Kerpschnitt auf beweglicher Skala des Kollektiven Progresses befindet.

WER IST BARBARGENIE ?

Barbargenie ist Träger der unsentimentalen wilden Vitalität — reinen Glaubens — unverfälschter Seele — offenen guten Herzens, welches wir Serben und Russen mit vieler allmenschlicher Liebe ins neue Leben der neuen Menschheit hineintragen.

WAS IST MIT KUNST ?

Die Kunst ist tot, es lebe die Neue Kunst:

ZENITISMUS !

Ljubomir MITZITSCH

T. B. C.

Ve POLJANSKI

Hiljadu tona teška žalost

Truje buntovna misao

TraaaaRaAAA

Oko gleda ultravioleto sutra

Cveće zdravlja bleji

Teleća krv teče u srca strmih fabrika

Plaču telegrafski stupovi

Kašlje zemlja

T. B. C.

Smrt električnih vozova

Sfinga Balkana DURMITOR

Čisti ljudi jašu plamenu metlu

Na krugozoru rastu invazije besova

Fatalna Fata

Morgana

Rokfelerova smrt

Stines skače u kotao varenog olova

U Parizovom trbuhu raste praskavi čir

Strombo

Strombo

STROMBOLI

liebeserklärung an die metaphysik

Franz Richard BEHRENS

Nina-Naj, der Zenitistenfrau

Du Myrtensüsse

Jede Nacht

Deine schöne Königin

Deine kleine Hand

Tau nach Julinacht

Bube und Buhle

Katzen im Mai

Rötliche Rosenbüsche

Tko nije za zenitizam - taj je protiv zenitizma!

anatema i klepetanje g. bogdana popovića predsednika „ku-kluks-kana“

Zluradošću stare usedelice, gestom starog zaboravljeneog vojskovođe, čiji ga vojnici nikad nisu poslušali da ne izgube bitku, autoritetom savremenog političkog demagoga koji jedva i sam veruje u sebe, temperamentom uvredjenog »aristokrate« — g. B. P. anatemise novu umetnost na jedan drzak i prepređen način. Bezuvetno g. B. P. našao je radi sebe i u sebi dovoljno razloga, da to učini, te dovoljno pristaša koji mu odobravaju i čestitaju na njegovom »hrabrom« — pamfletu. On je strateški izabrao baš onaj momenat, kad je po njegovom »umovanju« izgledalo verovatnim, da mu se neće moći suprotstaviti nijedan protivnik iz redova onih »mladih«, koje je on banalno proglasio — analfabetima. E, tako bi anatema njegove presvetlosti, g. B. P., uz istovremeno i po planu smišljeno flankiranje njegovih kaludera u dnevnoj štampi, trebala, počevši ovom godinom, da bude ofanzivnog karaktera a valjda i početak definitivno dobivene pobeđe. Ali, čim! Analogija sa srpskim narodom, koji je jednom pod daleko jačom silom morao napustiti svoju otadžbinu (ali časno!), koju je opet posle velikim čovečnim naporom osvojio (ali herojski!), ne mora i ne može da bude sretne ruke i u savremenoj umetnosti (pojam i za književnost!). U umetnosti, obično, gubi se otadžbina jednom za uvek, a iako se kadgod povraća, ona je uvek u posve drugoj a nipošto u predašnjoj formi. Zabadava, g. B. P. svoju književno-umetničku otadžbinu u opsegu hedonističke estetike, ne će nikada više povratiti. G. B. P. je vremenski suđeno, da žive danas samo kao izgnanik i da žive isključivo od svojih uspomena. A i posle tih uspomena, koje su veoma male, pošto budu isprpljene brzinom jednog cigaretnog dima, ne preostaje mu ništa drugo, nego da bele Dučićeve stihove pretvara u crne bonbone, i njima puni usta Venere Miloske.

Kroz tri neumoljive sveske »Srpskog Književnog Glasnika« (1. i 16. jan. — 1. febr.) u svojoj raspravi »Koja je umetnička vrednost crnačke plastike?«, dragi g. B. P. odlučio se — za naš današnji evropski ukus, koji je naš, i prema tome apsolutan i merodavan. Logično, prema ovoj stilizaciji (gde se g. B. P. ne pokazuje čak ni dobrim stilistom!) zato, što je taj ukus naš, on je samo zato apsolutan i merodavan. G. B. P. sa »evropskog« aspekta, prividno uzevši za objekt crnačku plastiku, a preko nje, usput obarajući je — klepeće (služimo se njegovim izrazom) i anatemise novu umetnost uopšte. Nije li taj metod prepređen i demagoški? Ne odaje li to slabost uzrujanog i žučnog »aristokrate«, koji nema ni toliko hrabrosti, da izravno uđe u svet i dela nove umetnosti, pa da pokuša svojim »znanjem«, baš »na licu mesta«, razviti svoju hedonističku estetiku »odozgo«. Ne! On je proizvoljno pretpostavio, da su svi »mladi« i nemladi proglasili crnačku umetnost za novu umetnost i svetinu, (što se međutim događa u Evropi a ne na Balkanu) a pošto za njega »u crnačkoj plastici« nema ničega što bi evropska umetnost mogla od nje naučiti, ona po logici ovog zalutalog hedoniste nije nikakova umetnost, pošto ostavlja »utisak nečeg nesumnjivo divljeg, ružnog i vrlo primitivnog«. Što je posledica ove konvencionalne i diletantske konstatacije? Posledica, koja nam odaje, da g. B. P. nije još ni toliko umetnički vaspitan, koliko je potrebno da se zna sledeće: 1.) vrednost umetničkog dela ne ovisi o »ružnom« ni »lepom« — 2.) umetničko delo treba posmatrati sa izvorne stvaralačke tačke gledišta, bez ikakvih predrasuda, bez ikakvih »estetičkih« ili »naučnih« formula — 3.) za vrednost umetničkog dela važno je, da li ga je umetnik rešio i priveo u život po najboljoj i najsavršenijoj meri **sopstvenih** principa — 4.) znanje »kritičara« ili posmatrača ne sme biti primarno nigde primenjeno, nego tek sekundarno. (G. B. P. čini baš obrnuto, i njegova mišljenja o novoj umetnosti odličan su primer jednog usirenog »evropskog« — neznanja!) — 5.) Za primanje utisaka mora

se biti čista fotografska ploča u svakom konkretnom slučaju (g. B. P. je samo leća, u kojoj se reflektuju »racionalne« formule i »logički« dokazi!) Samo tako, moguće je danas »objektivno« prosuđivati umetnička dela bilo koga kontinenta i bilo koga stoleća — bila ona primitivna ili »civilizovana umetnost« (idiotizam!). Kako se vidi, g. B. P. je čovek, koji ne zna, da je umetnost apsolutna t. j. **umetnost je apsolutni stvaralački elemenat života** (evo zenitizam!) i da ne ovisi o nikakvoj i ničijoj civilizaciji. Nadam se, da niko, za nas uračunljiv ne može tvrditi, kako je Rusija u XV. stoleću imala veliku civilizaciju, a baš u to vreme razvila se slikarska umetnost ikone i arhitektonska umetnost do onoga stepena, koga zovu »klasičnim« — do najvišeg i najčišćeg umetničkog stvaranja. G. B. P. za celo »zna« za Fra Beata Angelika, a verovatno kao čovek »evropskog« kalibra ne zna za Andreja Rubljova!

Izgleda po svemu, da je naša zenitistička namera — cepati g. B. P. Ne, nipošto! Nema što da se cepa. G. B. P. nije još ni klada, nego samo zaprašena fijoka papira i knjiga. Dosta je samo jedna iskra, pa da sve izgori. Mi ćemo ovde sistematski postaviti i nišani na njegove »evropske« i »estetičko-umetničke« dinduve. Publiku neka pažljivo i objektivno posmatra, kad su krhke evropske dinduve, kad na njih nišani balkanski »ludak«, kao i bazarske kuglice kad poigravaju na vašarskom vodoskoku. Gledajte — počecemo na 22. stranici »Srpskog Književnog Glasnika« god. 1923. Kad bi imali toliko papira koliko on, mi bi to učinili mnogo opširnije i s mnogo više veselja, nego ovako ukratko: nije nam svrha, niti da branimo crnačku plastiku ili primitivnu umetnost (»sredstvo za zapadno pomladivanje«, kako je to napisao već pisac ovih redova u članku »Savremeno novo i slučeno slikarstvo« — »Zenit« br. 10/1921. god.) kojoj nije dorasao g. B. P., niti nam je svrha da štitimo g. Ajnštajna (koga pisac ovih redova dobro poznaje) ili g. Hauzenštajna, koji je iako slabiji od Ajnštajna (za g. B. P. je obrnuto kao i uvek!) bezuvetno premasuje stvarnu vrednost onoga, koji sa toliko pretencioznosti i »naučne« neozbiljnosti, osporava sve one njihove vrednosti i značajeve, iz prostog razloga što ih on nema ili ih ne može da svati. Naša je dužnost da branimo **umetnost** od »samozvanih umetničkih kritičara« (kako sam g. B. P. veli — i za sebe!) koji joj se uvek nameću kao »kritičari«, da joj obese brnjicu. Citiramo: »kriza koju je otvorio Sezan, a pojačao Gogen... stvorila je bila vrlo pogodna raspoloženja za to, da crnačka skulptura naiđe na dobar prijem«. — Medutim, mi »mladi« mislimo da u umetnosti nema nikada »krize«, pošto nije smrtna kao g. B. P. i pošto nije pacijent koji boluje od pegavog tifusa. (Možda ipak od bolesti koja se zove »aristokratija«!) Sezan je po našem mišljenju pre mogao samo **rešiti** »krizu« a ne **otvoriti** (otvara se kutija za bonbone a ne »kriza« umetnosti!). On nikakvog uticaja nije mogao imati na »dobar prijem« crnačke plastike, (pošto je njegov »prijem« bio tada jednak ničijem!) koja je po rečima veleučenog g. B. P. — »posledica divljačkih koncepcija i divljačke nevestine«. Kao što g. B. P. sve obrće na bok, a mogli bi ga njegovi sateliti proglasiti i mirotvornim buntovnikom radi toga kao pandan S. Radicu, on pada iz jedne greške u drugu putem svog »umovanja« tako, da mu čak izgleda, da »i slikarstvo je bilo pošlo istim putem«. O mudrosti — slikarstvo nikad ne polazi za skulpturom, nego uvek skulptura za slikarstvom (Bezbroj primera!). Zašto je sve to g. B. P. tako nepoznato? Na temelju čega on svesno ili nesvesno voli i uvažava svoje cenjeno — neznanje? Kad bi g. B. P. samo nešto znao 'o radu i delima Braka, Pikasa s jedne strane — Arhipenka i mnogih drugih s druge strane, on nikako ne bi mogao i ne bi smeo napisati ovo: »kubisti se štavise staviše pod okrilje svojih crnačkih drugova i Centralne Afrike« — Ovo

je sasvim netačno, pošto kubizam prvobitno nije imao nikakvog kontakta sa crnačkom plastikom, čiji vaskrs u Evropi, naprotiv, uvetovan je i rezultira baš iz novih pronalazačenja samoga kubizma. Glas kojim govori g. B. P. upravo je »jako podignut, a ton nasrtljiv« — kako on veli za sve one koji su mu toliko mrski i premalo »kritički«. G. B. P. ustrajno i žučno prkosi (što nipošto nije učenjakova vrlina!) anatemišući crnačku plastiku i sve njezine zaštitnike sa nekog opšteg »estetičko-umetničkog gledišta«. On **van** nje traži neko opravdanje za negaciju, što je i njegova temeljna greška. On doduše ostavlja i za sebe odstupnicu, ko iz neba pa u rebra veli: »estetičko ocenjivanje umetničkih dela je čisto stvar ličnog ukusa«. Ovo mu je ujedno i jedino priznanje a povodom te izjave mi smo očekivali, kako će g. B. P. izneti samo svoje lično gledište i ocrtati svoj lični stav. Ne — mi smo se prevarili, pošto je to bio samo lepak za slavu. On nasrtljivo i bezočno pledira za svoje »objektivno« i autoritativno pamfletisanje. On veli — »merodavan je sud samo onoga koji zna« — a mi smo gore na nekoliko primera pokazali, da je g. B. P. baš onaj koji ne zna. Poredaćemo još nekoliko takovih primera, katastrofalnih po njegovu »umetničku« reputaciju, koju on bezuslovno kod nas ima, a ti primeri kao i sve ostalo, treba da ga za uvek izbrše iz oblasti njegove negativne vrednosti »impresije« i »ekspresije«. Za ocenjivanje umetničkih dela, veli — **potrebni su racionalni logički dokazi«** — ili **»lepo je sve što budi u nama osećanje finijega roda«** — umetnost je za njega u — **»sve tačnijoj i preciznoj istini, ka sve potpunijem i tačnijem proizvođenju prirode«** — ima za njega dokaza — **»estetičkih i poluestetičkih uživanja«**. (Uživanje je kojitus, alkohol, salama a ne umetnost!) — Ako je to sve umetnost, onda je doista ona suvišna, pošto je svaki otac svoga deteta, svaki bik svoga teleta, svaka kuja svoga šteneta, najsavršeniji umetnik, pogotovo, ako »ekspresija« t. j. obrada po g. B. P. ili »impresija« t. j. poetska strana umetničkog dela (divno, zar ne?) odgovara njegovim principima »lepote«, tim više, što za njega još uvek — »najviša umetnost je uvek bila realistička, veristička, naturalistička« (Jadni Zola!) Doista — bila, bila! Da — g. B. P. je progovorio i bacio prljavu »aristokrasku« rukavicu, pošto — »se pasivnom politikom preziranja ili ravnodušnosti napredak ne ubrzava«. On je progovorio, nespretno, neznalački, reakcionarno, žučno, uvredljivo — iako mi znamo neke slučajeve u našoj zemlji, gde on nije progovorio. I bolje je, da se ne postidimo umesto njega, jer crnačka plastika nema umetničke vrednosti samo za to, što — »utisak je divlj, divljački« i što na pr. jedna od njih — »po nakaznoj, odvratnoj ružnoći svojoj« — pada u nemilost g. B. P. koji je onda radi toga svrstava u »nižu kategoriju«. (Predivan primer diletantizma!) Ovakav čovek, doista, u stanju je, da jednog dana poreče umetničku vrednost mnogim srpsko-ruskim ikonama i freskama samo radi toga, što su mnoga lica ružna i što uvek nisu baš »naturalistički« radena. On bi bio u stanju, da poreče na pr. svaku umetničku vrednost jednog genialnog pesniku, ako je po zakonu prirode — ružan, grbav ili ćorav. Ova veličajna otkrića potrešće brda i doline. (Ljuti »lafa« oseća se gladan!) Pa opet ono, gde govori o »razmeri« udova i mišića u plastici (kao da je plastika modelovanje mišića a ne svladavanje prostora, ovaploćenje forme i materijel) pa — definicija umetničkog dela je **»adekvatna ekspresija interesantne impresije«** — sve to odaje siromaštvo jedne sove (simbol mudrosti!) koja čuči za vratom umetnosti, umesto na kom čošku biblioteke, a kad ukne kao ova, tripit na x potenciju, zavije nam u širokim stepama stomaka. — **»Opet su noge ovoga kipa, od kolena do stopala, suviše kratke; članke je vajar uopšte zaboravio da metne«**. Siromah vajar, pošto je dobro znao, da su članci, ruke, nos, ušesa i t. d. posve izlišni u plastici — dobio je šamar isto kao, da je te članke zaboravio metnuti u — ladetinu. Klasičan je to primer nepoznavanja predmeta, o kome g.

B. P. koji »zna« hoće »naučno« da piše. Idemo dalje: »Ta dela samo vredaju. Ona stoje estetički niže od umetnosti životinja«. Crnačka plastika je za njegovu presvetlost »grozna i odvratna«. Po svemu ovome se vidi, kako bi opasno bilo »estetičke« principe g. B. P. privoditi, recimo u život. Kad bi kojom nesrećom g. B. P. bio ministar unutrašnjih dela, on bi bezuvetno dao sve ružne ljude postreljati ili kundačiti, bez obzira na njihovu stvarnu i praktičnu vrednost. On bi po svoj prilici, sebi dosledan, otvorio »Estetički Harlem Lepote i Uživanja« za muško i žensko, što bi svakako zasenilo slavu i legende o turskim sultanima. Evo dokaza, da je ta estetika i sa socialno-etičkog gledišta očita nevitálnost, zabluda, kulturni defetizam i degeneracija.

Kada na pr. g. B. P. ima osećaj »apsolutnog divljenja«? Onda, kad takovo »osećanje« dugujemo samo istinitosti **reprodukovane prirode«** — Najmanje već dva decenija trubi se u svim zemljama, da **reprodukovanje nije umetnost** nego veština, čemu **Zenit i zenitizam** u našoj sredini vidno služi za primer — **umetnost je apsolutno stvaranje**. Ali, g. B. P. nema talenta da progresira nego samo da regresira. »Crnačka nakaza« — veli on — »plod detinjaste i primitivne mašete«, koja se »u glavi zdravog civilizovanog čoveka ne bi uopšte mogla začeti« — jao, kao da »civilizovani čovek« (gde je taj?) uopšte može biti zdraviji od primitivnoga. G. B. P. nadalje neukusno naziva spise i »misli« — u koliko ih ima« — gg. Ajnštajna i Hauzenštajna — »budalistinama«, pošto on svoje voljno zauzima stav visokog auditora, ne mogavši od pristranosti osetiti niti razumeti, da je baš Ajnštajn jedan od onih retkih koji mnogo z n a j u i »najracionalnije« barata mislima i pojmovima, koje dobro važe, često možda i na štetu svoga stvaralačkog instinkta. (O Karl Ajnštajnovim delima bilo je govora u **Zenitu** čiji je on i saradnik).

Napokon, što da se toliko bavimo, (jedamput je ipak bila stvarna potreba!) čudimo i očekujemo od onog običnog čoveka, koji još danas ponavlja salonsku teoriju **»umetnost radi umetnosti — estetički i umetnički jedinu tačnu«**. Zato za g. B. P. postoje i takovi umetnički problemi i realizacije »koje se nedaju opšte umom zamisliti«. (Ograničen je um sviju onih, koji ne mogu bar s njime sve zamisliti!) G. B. P. ne može zamisliti na pr. plastiku, na čijoj frontalnoj površini mogu biti predstavljeni i oni delovi koji su nevidljivi. (Vidi reprodukcije Arhipenka i Pikasa u ovoj svesci!) G. B. P. čak ne može ni da zamisli, a celi niz novih umetnika već je davno realizovao takova dela: Arhipenko, Pikaso, Šagal, Leže, Fajninger i dr. Što bi rekao g. B. P., da vidi sliku ekspresioniste Rusa Marka Šagala, gde se u glavi jednog teleta vidi takode: krava, žena koja muze kravu, posuda i dr. On bi izustio kletvu i anatemu u ime »zdrave i visoke umetnosti« evropske, što joj i sami najbolji Evropejci baš odriču. Slika bi ipak ostala kao realizacija, i doista nema dokaza za protivnika čija je glava suviše tvrda, a da bi joj se mogao nabiti bar jedan »kubiistički nos«.

Pošto g. B. P. vrlo uspešno brka na pr. pojam civilizacije sa pojmom čistog elementarnog stvaranja umetnosti, on se na kraju krajeva spušta »odozgo« u dolinu suza kao sv. Jovan Krstitelj — anatemišući »mlade«, koji će protiv njegove volje definitivno uspeti, da oslobode umetnost od »uživanja« i ispod jarma bradatih »aristokrata« (čiji dolazak proriče g. B. P. ponovo za jedan ili dva decenija!) Ti »mladi« počinili su za njega istorijski zločin — »s ukidanjem svega onoga što je civilizacija s mukom stvorila« — na pr. — »mucanjem... s ukidanjem interpunkcije, s ukidanjem gramatike« i dr. Oh, divne li civilizacije, što nam je u amanet ostavila veliko delo: interpunkcije, koja je uostalom potrebna samo — analfabetima. »Čim je pritisak odozdo, kao danas, suviše veliki, on mora biti vraćen na svoju meru odozgo« — ovo je bitni stožer cele rasprave g. B. P. i ovde treba potražiti **polaznu tačku** sviju ispada novoga datuma, s pri-

tiskom »odozgo«, za čiji uspeh jamči sam glavom g. B. P. A što onda, ako se ne obistini proročanstvo? Mi jamčimo i zalažemo se odlučno da ne će. Zenitisti će stajati prvi u frontu kao i dosada (drugih i nema u našoj zemlji!). A g. B. P. ako mu je mila na ramenu glava, (osećate li ovaj paradoks?), neka je što pre povuče iz ovog nearistokratskog vremena — »u kome su za neko kratko vreme vašarili boljševički energumeni, mikromegali, somofori sciolisti, opsimati, abecederijanci i analfabeti«. Ovaj rečnik zaudara po Larusu i »aristokratskom« lešu onog alfabete »odozgo« čoveka koji nosi bradu i crno pod noktima — onog evropskog »estet« (ili pašete!) koji simfonički srče čorbu, da svi prisutni moraju zapušiti ušesa i zadržati oči, da ne vide, kako mu se omastila »estetska« bradica i kako noktavim prstima panda pečenu kajganu unesrećenog — dolihokefala.

Napokon koja je razlika između neumetničkog primateljstva »starih« i umetničkog naleta »mladih«? Mladi stvaraju — stari rastvaraju! Stvaranje je život a rastvaranje — smrt.

Prema tome: koja je umetnička vrednost g. Bogdana Popovića?

P. S. Stavke štampane masno, podvukao je pisac gornjih redova, da što plastičnije iskoče »estetičke« vrline predsednika književno-umetničkog Ku-Kluka-Kana u našoj zemlji. O mnogim netačnostima isključivo s obzirom na knjigu Karla Ajnštajna »Crnačka plastika«, govorice u jednom od narednih brojeva.

Ljubomir MICIĆ

Drvena crnačka plastika

Lajos KASSAK

Vreme u kome živim pokopava pod ciradama snova i kletava
umiri se golubice veče je naši susedi
izvadiše svoja veštačka zubala i krilo
žena oplodena je prorocima
postavi na sto siromaka naš lepi stakleni vrč
iz doline do nas se čuje jednostavna pesma trava,
drveća i kamenja
još nisam sreo nijednog čoveka koji bi bio čist i
plemenitiji od vitke hijene
ranim jutrom topi se čovek u sebi samom i
uveče poleže u seni polomljenih stubova
radost koja katkada iz njega izvire
nije srodna martovskom njihanju drveća
deca cmizdre u nasleđenim lancima
samo beshlebni vozovi čežnja trgaju nas iz
nepokretnosti
Ali u nama žive neka nepomična konstrukcija
i naše ruke utaknute u električne rukavice stoleća
ubilačke novine i buntovne skupštine
prodiru iz nas sa čežnjom
arhandeo dobre leži mrtav u našim grudima
veče je
mi gledamo dijamantno putovanje zvezda
a drveće sagiblje se u prašinu sa svojim darovima

kroz rusku izložbu u berlinu

Ve POLJANSKI

Oprostio sam se od Marka Sagala. Jedar, mlad čovek kao dečak. Nalazim se ponovo u ruskoj izložbi. O starima neću govoriti — malo nas interesuju. Najbrojniji i najjači su ovde nesumnjivo suprematisti. Malevič. Veliki stvaralac suprematizma. Umetnik matematičar, fizičar, slikar, vajar, revolucioner kontraburžu — Rus bez duše — Rus sa duhom. Velika umetnička ličnost Rusije, koja ima duha. On postavlja nove temelje — sa novim elementima za konstrukciju novoga sveta — sveta umetnosti. Slikarstvo prošlosti, slikarstvo je religije kaludera i fratar — rađeno je za crkve. Slikarstvo Maleviča, kreirano je po najvišem prohtevu današnjeg vremena — stvarano je za fabrike! Memento! Ono što su do danas stvorili ruski umetnici van evropskog uticaja od velike je važnosti za evropsku umetnost i kulturu. Najjači reprezentant toga neovisnoga, neevropskog -ruskoga baš je Malevič. Najelementarniji u boji konstruiše formu ostru, jasnu, mobilnu i večnu. Forma nema objekta po kome je stvorena. Najviši stepen čistoga delovanja postigao je na elementarnoj suprema-slici: »Crveni kvadrat«. Okvir, crveni kvadrat i ništa više. Ovo je slika, pred kojom sam uvideo, kako je crvena boja dobila svoj najintenzivniji izraz. Ta boja je pračvena i večno crvena.

Na ovoj izložbi Malevič ima veliku reč ne samo sa svojim delima, nego i sa delima ostalih suprematista, koji su najvećim delom, (gotovo svi) stvoreni iz njegovog rebra. Novi svetovi, koji čudnim slučajem istorije vise ovde na vlažnom nemačkom zidu očekuju nemačku »samaritansku« ruku, da ih skine, a u zamenu da pruži korice »hljeba, hljeba, hljebuska«. (Čist prihod namenjen je u korist gladnih u Rusiji!) Čort vazmi! Ne kupuje niko ništa.

Oči se moje ukočile. Zašto ja ne mogu pomoći? (Sećam se, pred pola časa odvezao se Majakovski za Paris.)

Evo posle Maleviča, dolazi cela avantgarda suprematista i konstruktivista. (Svi ne pristaju da ih se naziva prvim imenom iz čistih razloga — lične taštine!) Lisicki. Drugi suprematista, konstruktor, spektralni specialist i istraživač ultravioletnih zraka. Traži izvesni put, kako da primeni suprema-slikarstvo pravo realizaciji vizionarnih svetova, koji bi bili mogući kao konkretni objekti; traži put, kako da primeni to slikarstvo u životu kao predmet; most, spomenik, podmornicu, aeroplan, zrakoplov, željeznica i dr.

Svaka konstruktivistička slika majstora Lisickoga, čini dojam, kao da je to nacrt za zračne vozove u 55. veku. Psihološku genezu ovoga konstruisanja nalazimo u tome, što je Rusija doista ona zemlja, koja najviše treba vozova - zračnih, nadzemnih i podzemnih. Lisicki proširuje Malevičev suprematizam i daje mu ogromnu koncepciju i zamah. Na njegovim slikama vidi se toliko poluga, traverza, lukova, kolotura, kao da će ovoga časa početi gradnja velikog sveta budućnosti. A nigde i nije tako porušeno, kao u otažbini Lisickoga — u Rusiji.

Rozanova. Treći suprematista, žena, koja poseduje mnogo talenta, već i radi toga što je umela primeniti i na svoju žensku snagu suprematizam. Dala je pri ličan broj radova, koji ulevaju u nas poverenje, ali nije elementarna. Naginje dekoraciji. Nesumnjivo, prema ovome što je ostavila iza sebe, imala je u sebi mnogo muškoga. Ona je nažalost već mrtva. Konstruktivizam mogao bi se nazvati — suprema-vajarstvo.

Tatlin. Prvi takav (senzacionalni!) konstruktivista, ujedno i monumentalni, dematerijalizuje vrednosti zlata. Stvara predmet, koji su sveopšta sopstvenost. Dela su mu plastika, koju nijedan onanistički estetičar nebi mogao upotrebiti za bilo kakovu dekoraciju.

Jedna velika dekoracija, koju je stvorio Tatlin (sem pozorišnih dekoracija!) biće dekoracija sviju Rusa. To je nama već poznati spomenik (vidi rusku svesku »Zenita« br. 17—18). Tatlin je stvorio tip svoje plastike: kontrareljef.

Veliko pankozmičko veselje prostrnelo je moju dušu, doživljavajući ritam vazduha sa konstrukcijom prostora, koji postaje telo na jednom Tatlinovom kontrareljefu. Pomoću njega csetio sam kako tutnji prasak revolucije, kako su ismejane dekoracije starih kulioara i kako novi umetnički predmeti deluju svojom mehanikom, serpentinom linije, pokretom plohe i energijom večne egzistencije. Iza Tatlina veoma jaka je ličnost

Rodčenko. Naročito je interesantna konstrukcija u prostoru (vidi ruski broj »Zenita«). Rodčenko je ruski Arhimed. Simbolički uzeto (makar je ovde isključena svaka simbolika) to je tezulja savremene Rusije.

Na Rodčenkovo konstrukciju tiha je ravnoteža. Po svim kozmičkim zakonima uvetovana, te nijedna veštački produkovana sila, ne može uzdrmati ovu ravnotežu. Nema više tako čestih meteora.

Gabo. Konstruktor-destriptivni skulptor. Vajar u staklu. Organizacija dijagonala, krugova, elipsa, parabola, hiperbola — a sve ove linije stvaraju svojim pokretom u prostoru kompaktnu formu velike konstrukcije — projekte. Konstruktor uspeva da stvori u nama ritam predmeta, koji ima i svoje vreme. Ova dela nisu samo prostorna, dimenzionalna. Dela su plastične mašine sa sopstvenom snagom i ritmom svoje atmosfere.

Vidi se velika baza za buduće stvaranje monumentalne deskriptivne plastike. Ta plastika budućnosti služiće kao mostovi, radiotelegrafske kule, spomenici brzi električni vozovi i. t. d.

Sem suprematista i konstruktivista (isto tako samo malo drugačije!) koji su na izložbi najjači i najruskiji, zastupana je i cela plejada sezanista, van-gogovaca, hodlerovaca, kubista, pikasovaca, brakovaca, ekspresionista, impresionista, depresionista, dadaista i dr.

Sagal. Jedan od najjačih reprezentanata nemačkog i opšteg slikarskog ekspresionizma ima u ovoj izložbi samo 5 malih akvarela i crteža. O njemu nije nužno govoriti u vezi sa ovom izložbom, pošto posle nje otvara svoju kolektivnu izložbu na »Unter den Linden«.

Burljuk kao ekspresionista zaostaje pomalo iza vrednosti Marka Sagala, a isto tako

Boguslavskaja dekorater je i ljubitelj šarenila, koje ima naročiti ženski karakter. Možda sve to nema mnogo zajednice sa novom umetnošću.

Arhipenko izložio je samo četiri skulpture. Zato, pošto je ova izložba priredena sa namerom, da se daje pregled onoga što je u poslednje vreme stvoreno u Rusiji a ne van nje. Arhipenko žive već dugo vremena van Rusije a danas se nalazi u Berlinu. Ima i svoju privatnu akademiju, u kojoj sam često posećivao ovog velikog majstora, koji ima najnoviju slabost da naglašava kako nije Rus nego — Ukrajinac. Najvažniji akcenat u njegovom stvaranju je svestrano iskorišćivanje materijala (staklo, železo, drvo, lim, boja). Pomoću svega toga efektan, optički utisak u kubnom prostoru. On je izredao toliko efekata, da su postali čak njegov stil — konkvavno vajarstvo.

Nadalje, već dosta je poznato njegovo vajarsko slikarstvo — »skulptomalerei«, pomoću koga je došao do jedne dosta sretne sinteze vajarstva i slikarstva. Ukratko ću da završim. »Zenit« mora ekonomisati — Izložene su i pozorišne dekoracije; glavnu »reč« imaju: Tatlin, Altman i Ekster. Altman je najjači po broju i po koncepciji, jer mu je to valjda i glavni zanat. Konstruiše scenu kao svet van koga ne postoji ništa više.

Gospodi pomiluj! Gospodi pomiluj!

P. S. Donosimo ovaj dopis Ve Poljanskoga iz Berlina, koji je trebao izaći još prošle godine. Ali pošto je bilo tehničkih zapreka oko časopisa, koji ima tu

nesreću da postepeno usled materialnog pritiska mora da mršavi — donosimo ga u ovom broju i ako nam se čini, da opet, radi malo prostora, nije dovoljno plastičan. Neka se u moru Latina, čuje malo više i o Slavenima. — Uredništvo.

zenit-spektar

Marijan MIKAC

Šarene boje zamenile su topaze
Šimi je progutao kadrilu
Kadrila živi u šimiju
Beli crveni crni žuti i modri
Iza okovanih kasa
Ispred okovanih kasa
Za pune kese
Bore se divljaci
— Bolest autoriteta 99
Doktor je uskliknuo
Zar da kupujemo mačke u vreći
Uistinu
Isplesnivilo je brašno za Ameriku
Šta će nama evropsko brašno
Nismo mi krivi što je more probilo
Gde smo bili kada se moglo popravljati
Mi Balkanci
Kasno je
Kasno je za otvaranje rake Tutankamona
Kasno je da krpamo šupljine
Besposlen pop jariće krsti
Vi se varate
To nije tuča po našim glavama
Nebo je poslalo manu
Imamo neprodirne oklope
Patent — elektropuške
Monopolisani smo graditelji
I jesmo neprodorni
I gradimo
Rušimo obaramo miniramo
Stvaramo
Mi streljamo
Pogoditi cilj
Pogoditi.

verujte matere nerotkinje

Stevan ŽIVANOVIĆ

Gori vazduh od naših dahova
Jedini SIN BALKANA
On reče prvi pre i posle Hrista:
ZENITIZAM
Spasite se gubavci!
Tačno u 24 sata zalajaše — krava oprasiv nedonošče
Svaćanje je po receptu vaše polukulture građani
Na tornju Eiffela i Tatlina predajem:
Delovanje zenitofije na magareća ušesa
Tako je i biće
U ime oca ZENITA
Njegovih sinova ZENITISTA
Duha ZENITIZMA
Do supstitucije vaših mozgova
Treba verovati matere nerotkinje
Dolazi oplodjenje vaših mozgovnih stanica.

ua - gde ste mladi?

Tko je to Jovan Skerlić?
U poslednje vreme često se ponavlja neko ime Skerlić, koji bi navodno trebao da učini »reda« u našoj peratnoj književnosti. Možda je to ime onoga akademika-denerala, koji je svoj visoki čin stekao čitajući ratne dopise u mekoj fotelji neke akademije, onoga koji je dobivao visoko ordenje »za hrabrost« a nikada nije ni video rova. Tako nam se samo čini.

Pikaso

Artekina

I doista, pojavila se, u zadnje vreme, čitava legija Skerlića. Uostalom, ko ne pozna staračkih ambicija, da budu večno mladi ili staračku tragičnu voljicu, da uvek ostanu u životu, i uvek — pred mladima? Tko ne pozna njihovu sedu slabost, da u pomanjkanju seksualne i metafizičke potencije, mašaju se onanije mozga, nestrpljivo tražeći papirne peći u kojima će spaljivati mlade (Sledbenici Landrija!)

Ta legija lažnih Jovana (posle lažnih Dimitrija!) otpočela je preko dnevne štampe u Beogradu spaljivati mlade pesnike a nije ih stid, što nigde ne upotrebiše ni 1% svoga temperamenta i odlučnosti na spaljivanje javne prostitucije, pljačke, šiberstva, mešetarstva, mondenstva — sviju antikulturalnih rakaza našega vremena. Sramota je, što predstavnici naše štampe (gde je udruženje književnika i novinara?) dopuštaju danas, da se ijednog pesnika u svetu (koji jedini nose dušu i pišu istoriju patnje celog čovečanstva!) naziva i krsti nizom bezbrojnih i odvratnih epiteta, koje oni nikad ne upotrebljuju ni za najgoreg zlikovca bilo koje vrste. Zar je moguće, i sa socijalnog gledišta, da ikome bude dopušteno to fakijsko pljuvanje na nove pesnike u našoj zemlji (bez obzira na njihovu umetničku vrednost!), dok su po svim konvencionalnim pravilima lišeni toga svi ostali građani, među kojima ima milijuna što ne vrede ni toliko, koliko najrdaviji pesnik naše zemlje.

Ima nas doduše, koji potpuno svesni svoje nesrećne sudbine u današnjem društvu (zenitisti!) bore se odlučno i nepokolebivo sa svima i protiv sviju, znajući dobro da front novih mora biti intaktan i sačuvan, pošto jednog dana mora doći do borbe prsa o prsa. (I došlo je!) Ali bilo ih je i takovih, koji su nas nedrugarski izdali, a time i sebi obesili konopac oko vrata. Svi ti hteli su biti prvi, a evo danas, najslabiji su otpor navali podzgoe. (Mukom muče!) Počeli su ih strasno spaljivati oni isti, kojima su se u svojoj naivnosti podavali i umiljavali svi oni antizenitisti, koji nisu znali održati **stav jedinstvenog i nepomirljivog fronta**. (Gledajte Zenit!)

Po iskustvu u bezuvetnoj prednosti prema ovima, dobro su uočili tu slabost neki skerlići i popovici putem svojih špijuna (koji su se za volju dnevnog uspeha dobro snalazili među jednim i drugim) te pomalo sačekavši, da ponešto još i nauče i potajice pročitaju po koju noviju knjigu — digoše veliku hajku. Njihova imena prevučena dosta debelom prašinom a ohrabreni velikim delom istinskog šarlata-

nizma mnogih mladih pseudozenitista, trebalo ih je ponovo oživeti putem novinskih feljtona i stupaca. (Dakako, oni su uzeli pod svoje okrilje i nekoliko »mladih« ali i najnevrednijih!) Veoma karakteristično. Strateško razmeštanje književnih okupatora izvršavalo se po planu baš krajem decembra prošle i početkom januara o. g. u redakcijama beogradskih dnevnika. (Pisac ovih redova bio je tome prisutan!) I doista, pošto su ipak mladi postali opasni i posve zasenili »slavu« starčića, otvorili su ovi poslednji koncentrisanu vatru na dekoncentrisane mlade beogradske pisce. Ni po čuda.

I ako mi, ponevši na svojim leđima i posle zenitističke večernje u Beogradu prvu vatru čarkanja — mi smo se posle nasmejali nesrećnoj sudbini onih, koji su vodeći očajnu borbu protiv **Zenita i zenitizma**, vodili je protiv sebe a u korist svojih kratkotrajnih protektora i protivnika. Za njihovu veliku ljubav i francuski bon-ton, za neprocenjive usluge, danas ih oni spaljuju u novinskim pećima kao Landri svoje histerične ljubovce. Iako svi oni nigde ne spominju **zenitizam**, svejedno, ovo je besomučna borba protiv zenitizma i njegovih rezultata, koji se nasilno poriču. Gde ste mladi? Gde su vaše grandiozne fraze? Vi tražite i zadovoljštinu za povredu »dostojanstva književnika«, a to isto, ako ne i gore činili ste prema svojim drugovima zenitistima koji su vam dosad u svemu prethodili i prednjačili. (Možda baš za to?) To su samo posledice, koje rezultiraju iz vaše literarnije i vaše slabosti, što muški niste održali jedinstvo fronta i pre branili čast svoju i svojih boljih drugova. Za vas je kasno. Protivnik je, sa jačim oružjem, i jači od vas. Samo naša dela će pobediti. Mladi — u jedan front! Sabite redove! Ako i jedan redov napusti svoje mesto, ogrešio se o strogi sud novih umetnika, koji neće kompromisa nego odlučnu bitku. Pa, do viđenja na našem zenitističkom kajmakčalamu...

Lj. M.

MAKROSKOP

VELIKI USPEH II. ZENITISTICKE VEČERNJE,

koja se održala u Zagrebu dne 31. januara 1923. u velikoj dvorani Glazbenog Zavoda, ima svoj poseban značaj. Prvo zato, što je brojni poset publike uprkos vrlo mnogih plesova, desavuisao nemost zagrebačke štampe, a drugo to, što su zenitisti i publika zajedno prilepili nekoliko vrućih šamara onima, što već dve godine nauckavaju na zenitiste neupućene građane. Zenitisti stekli su na toj večernji neočekivane simpatije, a dokaz je za to, što je publika ne samo pažljivo saslušala zenitiste, nego opetovano ustrajno pljeskala za vreme samoga programa. Napr. iza reči g. Ve Poljanskoga — »Ko se od vas digne protiv zenitista, znamo, da ili laže ili je idiot« — publika je burno i dugo pljeskala. Bilo je i smeja toliko, koliko su to baš zenitisti sami želili. Tko da se i ne smeje, kad su onako uspešno skidane maske sa odvratnih glavurina savremenih tipova u našem vremenu i društvu. Tko da se ne smeje vratolomnim bravurama Poljanskih pesničkih paradoksa?

Zenitizam, tu istu večer bio je odlučnu bitku, koju je dobio sasvim sigurno u tolikoj meri u kolikoj čaplinizam pobeđuje svojom vlastitom snagom ceo jedan svet. Tu postoji jedna nesumnjiva veza — jer oni, koji se duboko i iskreno smeju Čaplinu, smeju se njegovoj veličini (mислеći da je to glupo) — a oni koji su se smejali na zenitističkoj večernji, smejali su se isto tako jednoj veličini i snazi duha, koji je svež, mlad, nov i stvaralački. Potrebno je biti toliko jak i snažan, da izgledaš smešan i toliko smešan i groteskan, koliko važe tragika čovečjeg života. Potrebno je biti toliko superioran, da izdržiš svačiji smeh i toliko se smejati, da ti ne može niko odoleti. Potrebno je biti zenitista, da se duboko oseti vreme i šuplji-

I „BOSNA-FILMOVI“ su nosioci kulture!

kavost maskiranih Hamletâ kao i praznoglavost bezbrojnih Napoleonâ koji su uvek samo zločinci pod raznim imenima prima kvalitete.

Zenitisti su pokazali, da umiju stvarati novu umetnost, stvarajući je u životu i da se umiju smejeti ne rastežući usnice kao pornografska literatura. Zenitisti su pokazali, kako se pobeđuje život i kako se smeje i svojoj vlastitoj tragi koja je ujedno sveopšta. Posle svršene večernje, bilo ih je mnogo, koji su se dugo zadržavali u predvorju, razgledajući »Zenit-Galeriju nove umetnosti«, koja je po prvi put u originalima bila predstavljena publici u našoj zemlji. G. Lj. Micić, po želji nekolicine, govorio je još pred slikama i o novom slikarstvu, van programa.

ZENITIZAM U INOSTRANSTVU. Što više neuspeha u vlastitoj zemlji, to više uspeha van njenih granica. (Ne ponavljamo staru latinsku posloviću!) U br. 316 god. 1922. donosi veliki nemački dnevnik u Berlinu »B. Z. am Mittag« dve pesme Lj. Micića u nemačkom prevodu (fragmenati iz »Kola za spasavanje«). Isto tako jedan od poslednjih brojeva, mađarski časopis »Ma«. Nadalje francuski časopis »Mamometre« kao i novi mađarski časopis »Akasztott Ember« delomičan prevod »Kategoričkog imperativa zenitističke pesničke škole« s površnim prikazom o zenitizmu i dve pesme dvaju zenitista. Osim toga, holandski časopis »De Stijl«, govoreći o najnovijem balansu nove umetnosti nabroja između **pet** svetskih časopisa, koji vrše naročite uticaje — »Zenit«, a po njemu i — Jugoslaviju. Jedan od dovoljno objektivnih prikaza o zenitističkom pokretu koji je izašao u mađarskom »Hirlapu« donećemo u celosti u jednom od sledećih brojeva. Jedan intervju sa urednikom »Zenita« koji je prošle godine objavljen u istom dnevniku, veoma je površno i neverno reprodukovano.

ŠIBERSTVO U NASOJ KNJIZEVNOSTI. Spomenuli smo negde ono nešto što se zove »Clarté« — prevedeno u naš jezik: »Vedrina«. (Ovo ime još 1920. g. predlagao je g. Bubić umesto »Kritika«!) Svi atributi koji se nalaze u njenom »programu« preuzeti su većinom iz francuskog umrlog časopisa »L'Esprit Nouveau« — Napr. »duha i akcije«. Prva reč nalazi se u samom napisu a druga u pobljoj oznaci, gde se nalazi i reč: ... »l'activité«. Ono drugo preuzeto je iz »Zenita« — ništa zato — ništa. Ali isti časopis donosi i sledeće članke: »Umetnost čistog stvaranja« od V. Huidobro-a (prevedeno bez ikakove oznake iz »L'Esprit Nouveau«, br. 7/1921. g. pod napisom »La création pure«). Nadalje »Današnji nemački ekspresionizam« od R. Lenoir-a (isto tako prevedeno bez oznake iz »L'Esprit Nouveau« br. 2/1921. g. pod napisom »L'expressionnisme dans l'Allemagne contemporaine« — dakle čak ni prvi ni drugi napis nije doslovno preveden, što je svakako jamstvo za — originalan rad!)

Ovo je nedopušteno šiberstvo i treba ga ne samo žigosati nego i onemogućiti u našoj zemlji koja je već zagušena ovakvim književnim šiberima.

UMETNIČKO ODELEŃJE U KAVANI »CORSO«. Mali salon, nekad za nepušače, pretvorio se iznenada u umetničko odeljenje. U njemu sede uveče 60—70% umetnika i »intelektualaca« svake vrsti. Zašto se to tako dogodilo, ne zna se tačno. Zna se samo toliko, da su zenitisti pobešli iz »Kazališne Kavane« čupavih i zamazanih »genija« već odavno u spomenutu kavanu, da se zaštite od »genijalne« familiarnosti i nepristojnosti. No nije im uspeo pobeći i skloniti se onamo gde zalaze, kako se veli, samo hohštaplari (Zenitisti, dakako, nisu bili pošteđeni ni od toga milovanja). I dogodilo se: cela legija »umetnika« slegla se u malom salonu, gde su sedeli do nedavno samo »hohštaplari«

— zenitisti. Ima ih najviše takovih, za koje se ne zna jesu li pobešli iz kolenke ili su juče svršili pučku školu. Ponašaju se sasvim šiberski i neodgojeno — čak preti opasnost da vam ne sednu u krilo ili za vrat. Osim njih sede »dame« iz Music-Halla, »umetnici« iz raznih kabareta i nametljivi burzovni senzali. Vrlo nezgodno i nehomogeno, pogotovo, kad se pogledaju one nakaze od slika što vise na zidovima, koje je izradio opet neki ruski »umetnik« — šofer. Mi molimo, upravu kavane, da iz toga salona uputi kokote u drugi deo, skine slike da nas ne sramote, a mlade »umetnike« da upozori, neka se ponašaju pristojno prema starim i stalnim gostima Kavane »Corso« da ne dode do suvišnih ekscesa ili povlačenja — za ušesa.

FILMOGRAFIJA

Dr. Mabuze, igrač. (Apolo-kino). Redak film nemačke marke sa ovoliko napetosti i živog sugestivnog pokreta. Nemačka limonadna nota društvenog polusveta »iz visokih krugova«, koja se do odvratnosti provlači gotovo kroz sve nemačke filmove, ovde je posve izašla. Takove filmove može se na prste izbrojati »Caligari« i »Od jutra do ponoći« — filmovana drama Georga Kajzera, koja je jedinstveno i konzekventno prevedena u — ekspresionistički film — daleko uspešnije nego »Caligari« koji je nastao posle slučajno. Usput spominjemo, da je ekspresionistički film »Od jutra do ponoći«, koji je u Berlinu bio izviždan i doživeo neuspeh, izvađen specialno za redakciju »Zenita« prošle godine u Berlinu, u samoj njegovoj tvornici u Friedrichstrasse.) Da, malo je takovih filmova, koji su kao »Dr. Mabuze, igrač«, čiji je režiser g. Lang uštrcao dovoljno amerikanskoga, da je čak to sintezom nemačke nepokretnosti i amerikanske dinamike i nebanalnosti (ali života!) priveo u delo jedan dobar film, koji sa mnogo pretenzija mora se uračunati među nemačke najbolje. Scene dobro snimane, iako kadkada slabo osvetljene, nose sa sobom brzinu, vreme, i njegov savremen tip ispučen je na platnu vrlo uspešno. »Dr. Mabuze« je tip savremene Evrope i degenerativnog društva kapitalističkog, koje je posle rata zarobilo i nauku i umetnost i život i politiku — **sve** — za veličinu svoga stomaka i masnoću zlikovačke šije. (Deoba filma u tri dela, koji je sačinjen samo iz dva, bila je vrlo nesretna i štetna!) Prijatno je na filmu videti scenarij, koji se sastoji i od kubiističkih i od ekspresionističkih rekvizita (kao slike, skulpture, ceo scenarij i dr.) pa čak i ernačku plastiku. Glumci koji su bili svaki za svoju ulogu dovoljno i potpuno dorasli nemaju ovde toliko značenje, koliko totalnost filma i njegov vrlo uspešni mašinizam. (Naročita je Gertruda Welker kao grofica Told!) »Bosna-film« opet zaslužuje pohvalu.

„Svi će Dalmatinci izginuti za Habsburga“

Milan Begović — Wien

VEREŠ I DRUGOVI

Nakladno i grafičko reprodukciono poduzeće
Zagreb, Marovska ulica 21. — Telefon 11-78.

IZRAĐUJE:

Klišeje, auto- i fototipije, za tisak u jednoj i više boja. Crteže za reklamu, plakete, etikete, tiskanice. Dionice i vrijednostne papire.

I „BOSNA-FILMOVI“ su nosioci kulture!

I „BOSNA-FILMOVI“ su nosioci kulture!

„DUNAV“

Osiguravajuće dioničarsko društvo, Zagreb

Osnovano godine 1920. sa dioničkom glavnicom od K 10,000.000.— Jamčevne zaklade koncem 1921. K 14,343.456.—

Sjedište: Zagreb, Zrinjski trg broj 14.

Podružnice i glavna zastupstva: Novisad, Split, Vršac, Ljubljana, Subotica, Sombor, Sarajevo, Osijek, Veliki Bečkerek.

»DUNAV« se bavi životnim osiguranjem rente po najnovijim kombinacijama, a zaključuje ih uz najpovoljnije premijske stavove.

Osim toga se bavi »DUNAV« zaključivanjem osiguranja proti požara, provalne kradje, tuče i nezgode; zatim osiguranjem stakla, transporta te konačno osiguranjem zakonite dužnosti jamstva.

„UNION“

**tvornica kanditai čokolade
Zagreb**

**Preporuča svoje najbolje
proizvode i to:**

**Union čokolade
Union desertne čoko-
ladne bonbone
Union svilene bonbone**

Balkanska Banka

dioničarsko društvo

Jelačićev trg 25 — ZAGREB — Jelačićev trg 25

**Dionička glavnica K 200,000.000.— -- Telefon broj 8-65 i 7-03
Brzoi vni naslov: „BALKANBANKA“**

PRIMA uloške na uložne knjižice sa 6 posto čistih

PRIMA uloške na tekući račun uz najpovoljnije ukama-
ćenje

ESKONTUJE mjenice

IZRVŠUJE burzovne naloge, te isplate na sva tuzemna i
inozemna mjesta

Obavlja sve bankovne poslove najkulantnije.

I „BOSNA-FILMOVI“ su nosioci kulture!

Izdavač i odgovorni urednik: Ljubomir Micić

Štamparija »Gaj« Zagreb, Gundulićeva 22a Tel. 26-09